

KERESZTÉNYSÉG ÉS VILÁGBÉKE.

NAGYBÓJTI KÖRLEVÉL,
HELYET HÍVEIHEZ INTÉZETT

Dr. CSERNOCH DÁNOS
bíbornok hercegrímás, esztergomi érsek.

Esztergom, 1918. Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája.

Szigorú nagyböjtje van a világnak negyedfélév óta, böjtöléssel és nélkülözésekkel, a minőket a világtörténelem még nem látott és a szenvedések oly borzalmaival, minőket toll és ecset nem képes elég megrázóan festeni. Egész Európa nagy Kálvária lett, sűrűn telehintve kis és nagy keresztekkel. Negyedfélév óta mindennap halottak napja volt; a világháború áldozatainak száma néhanap messze felülmúlta az egész világ rendes halandóságának napi átlagát. Azért a lefolyt három év nagyböjtje elején nem szüntem meg vigasztaló szózatommal felkeresni benneteket, Kedves Híveim, a magam részéről is könnyíteni iparkodván háborús keresztetek viselésén.

Most, hogy már a béke angyalai kezdtek lebegni hőseink sírjai felett, most hogy a világ remélleni kezdte, hogy a nagy szomorújáték utolsó felvonásához érkezünk: az emberek mintegy halálos dermedtségből felocsúdva a nagy meg-

próbáltatások rémületével arcukon tekintenek egymásra és magukba szállva kezdenek gondolkozni a nagy világégés okairól, valamint az eszközökről, melyek segélyeivel a jövőben ily nagy világszerencsétlenséget el lehetne kerülni.

A béke, még pedig a maradandó világbéke alapjairól és biztosítékairól gondolkodik ma mindenki. Sokat lehet e nagy kérdéstről írni és beszélni katonai, jogi és más egyéb szempontból, melyek nem tartoznak ide. Van azonban a kérdésnek mélyebb, valláserkölcsei oldala is, melyre főpásztori kötelességemnél fogva nem mulaszthatom el rámutatni. Miként ugyanis az emberi testet át- meg átszövik, mint a lélek vezetékei, az idegrendszer szálai, melyek nélkül testünk élettelen hulla volna, úgy érvényesülnek az emberi társadalomban a vallás-erkölcsi eszméknek ható erői, amelyek sok, előttünk nehéz, sőt érthetetlennek látszó jelenségnek végső okaira vezetnek. Enélkül sem a világháború igazi okait, sem a világbéke biztos alapjait meg nem ismerhetjük. És ily világgraszoló nagy szerencsétlenségek ugyancsak alkalmasak arra, hogy a népeknek és a népek vezetőinek

felnyissák szemeit, hogy tisztábban lássanak; mint az agg Simeon Krisztus és a fájdalmas anya nagy szenvedéseitől reméli a népek tisztább látásának kegyelmét midőn mondja: „a te lelkedet pedig ii fájdalom töre fogja általjárni, hogy napfényre kerüljenek sok szívből a gondolatok.”¹

A túlhosszúra nyúlt világháború negyedik évében, az emberiség hangulata szinte hasonló lett már ama végső napok képéhez, melyről írva van: „Mivelhogy elhatalmasodik a gonoszság, sokaknak kihűl a szeretete.”² A közszellem elválás, a közerkölcsök eldurvulása kapott lábra. Nemcsak a küzdő katonák esjv.-részének lelke fásult el, hanem itthon is A sok ritka erény mellett, amelyek érvényesülését a háború folyamán örömmel tapasztaltuk, szokatlan módon elharapódtak a nagy bűnök, a lopás, csalás, zsarolás, az élelmiszerekkel űzött visszaélések és árdrágítások; az ifjúság pedig szülői felügyelet híján szomorú züllésnek indult. Férfiak és nők, ifjak és öregek csordultig elteltek türelmetlenséggel. Bizo-

¹ Luk. 2, 35.

² Máté 24. 12.

nyos idegesség erőt vesz az embereken. Az elégedetlenség hangjai közé szitkok és káromkodások vegyültek. Szitkokat szórtak még az ég ellen is. Káromolták a fölséges Úristent a háborúért! Ilyféle nyilatkozatokat lehetett hallani: „Ha Isten van az égben – nem engedte volna a világra zúdulni e szörnyű világháborút!” „Én hívő ember voltam eddig, de már most nem hiszek semmit. Hol marad az isteni gondviselés?” És voltak, akik felkapták és továbbadták az ily nyilatkozatokat, mintha ki tudja minő igazság rejlenek bennök.

Pedig hogyha a mi népünk közt akad ily zúgolódó, az mindenekelőtt rút hálátlanságot követ el Isten ellen, ki két kezével segített minket, a kisebbséget óriási többség ellen győzelemről-győzelemre. Valósággal megismétlődött a bibliai Dávid harca Góliáttal, egy maroknyi népcsoport küzd az egész világgal szemben. Hadvezérek és államférfiak megvallják, hogy a világtörténelem egyik csodaszámba menő eseményével állunk szemben, s inkább Isten irgalmának, mint saját erőnknek köszönhetjük, hogy eddig megmaradtunk.

De e háborús istenkáromlás ettől eltekintve is tudatlansággal párosult rosszakaratra vezethető vissza. Mily nagy műveletlenség manap – az újságolvasás korában – midőn a háború különféle okai közbeszéd tárgyát képezik, Istenre hárítani e szörnyű szerencsétlenségért a felelősséget! Vajjon az őszülőknek jutott-e eszébe az első emberölésért, az ártatlan Ábel haláláért Istennek tenni szemrehányást? Nemde a bűnös – Kain „elbújdosék az Úr színe elől”¹ és mardosó lelkiismeretének szemrehányásai elől? Mekkora rosszakarát tehát a rengeteg emberáldozatért, a világháborúban kiömlött embervérért az Istent szidni és gyalázní?!

Istent okozni a világháborúért, Kedves Híveim, époly oktan és gonosz istenkáromlás, mintha valaki Istenre hárítaná egyszülött Fia kereszthaláláért a felelősséget, csak azért, mert nem akadályozta meg azt! Mindenesetre hatalmában állott volna gátat vetni a zsidó főtanács ármányának. „Ha kérném Atyámat, azonnal rendelkezésemre bocsátana tizenhét légió angyalt.”² De mert nem

¹ Mózes I. 4, 16.

² Máté 26, 53.

tette: vajjon megszűnt-e ezért Krisztus ellenségeinek felelőssége, kik Pilátus hivatalos megállapítása szerint is „irigységből adták őt kezeibe”,¹ vagy megszűnt-e Júdás felelőssége, ki csengő ezüstért „árulta el az igaz vért”?!²

Régi harcmodora ez a gonoszság fedelmének, a Sátánnak és elvbarátainak, hogy az általuk okozott bajokért az emberek haragját Isten ellen irányítják s a rosszat minden jónak forrásától iparkodnak származtatni. így a sokféleképen megnyomorított szenvedő Jóbot is káromlásra izgatta nyelves felesége útján, ki gúnyosan így szólott hozzá: „Áldd Istent – s aztán halj meg”!³ Még a kálvárián is Isten ellen uszították Krisztus hiveit, mondván: „Istenben reménykedett – ánr most szabadítsa meg őt.”⁴ Így a háború után is találkozni fogunk az ördögi eljárással, mely Isten számlájára iparkodik írni a háborút követő sok bajt és nyomorúságot. Néró császár is, a kereszténység első üldözője, ki alatt Péter és Pál apostolfedelmek vértanúságot szenvedtek,

¹ Máté 27, 18.

² Máté 27, 4.

³ Jób 2, 9.

⁴ Máté 27, 43.

előbb négy sarkán felgyújtatta Róma városát, hogy az égő világváros látványosságában gyönyörködhessék, azután, hogy a fellázadt római nép dühét magáról elhárítsa, az ártatlan keresztényekre fogta a gyújtogatás gyanúját. Szakasztott így tesz most a gonoszság fejedelme s így tesznek az ő szövetségesei, a hitelenség vezérei és titkos társulatai: a világháborúért Isten káromlására s a hit megvetésére uszítják a népeket, hogy így önmagukról eltereljék a figyelmet s a népek észre ne vegyék, mily nagy részük van a világégés előidézésében!

„Az ördög irigysége következtében jött a világba a halál.”¹ Így a Szentírás a természetes halálról. A gonosz lélek ugyanis megirigyelvén az ember szerencsését, ki alacsonyabb rangja dacára üdvözülhetett, míg ő, a világosság egykori fejedelme örökre ki volt zárva a világosság hónából, bűnre csábította az öszülöket, s a bűn következménye lett a halál. „És a bűn által a halál”² mondja szent Pál apostol. Még az ember természetes halála sem felel meg Isten eredeti

¹ Bölcs. 2, 24.

² Hom. 5, 12.

szándékainak, ámbár mint utólagos büntetés most már bele van illesztve a dolgok jelen rendjébe, s mint ilyen Istenre vezethető vissza. De az erőszakos halál, az emberölés, még a jogos is, akár egy emberről van szó, akár ezrekről és milliókról, mindig emberi perpatvarból ered, melybe Istent belekeverni nem szabad. A háború az úgynevezett erkölcsi rosszak csoportjába tartozik, melyek a jelen világ gonosz állapotának kísérői, s melyért a világon szereplő emberek felelősek. Egy egyszerű, földműves, kivel egy kórházban találkoztam, iskolázottság nélkül is, mily helyesen vélekedett, pusztán józan esze után indulva e kérdésről, midőn mondotta: „Sokan, még művelt emberek is, Istent szidják e szörnyű világháborúért. Pedig Isten nem lehet oka ennek! Ha esik az eső, vagy süt a nap, egyformán esik vagy süt szegénynek-gazdagnak. Épúgy: születni a király ép úgy születik, mint a koldus; meghalni is a szegény ép úgy hal meg, mint a gazdag. De a háború, mely rendesen egy-egy ország közt, most több nemzet közt dúl, míg a többiek békében élnek, a háború – csak egyes emberek vagy

népek viszálykodásának, egyenetlenkedésének szüleménye lehet!”

Ez az igazság! Miként a családi perpatvarok a családtagok hibáiból származnak, úgy az emberiség nagy családjában a háborúk a népek bűneiből és bűnös szenvedélyeiből erednek, mint Jakab apostol is mondja: „Honnan erednek a háborúk? Nemde bűnös kívánságaitokból ?!”¹ A világ nagy színpad, a világtörténelem pedig az emberiség nagy színjátéka. E nagy színpadon szabad akaratú bíró emberek a szereplők, Isten pedig a világszínjáték ítélőbírája, ki megjutalmazza a jót és megbünteti a gonoszt. Részben már is ítelt, hisz szemünk látára országok törültettek le a térképről s újak vannak alakulófélben. Koronák hullottak porba s a háború felidézői közül néhányan nyomorultan pusztultak el. De még Ítélni fog, mert a végső kiegyenlítést fenntartja magának a világítélet nagy napjára. Isten a sok erkölcsi rosszat, melyek közé tartozik a háború is, ha igazságtalan, csak azért tűri: „nehogy a konkollyal együtt kénytelen legyen kitépni a búzáat is.”²

¹ Jak. 4, 1.

² Máté 13, 29.

Sok szó esett már eddig is. Kedves Híveim, s még többet fognak pazarolni ezután: a világháború okairól! Bizonyos, hogy az előidéző okok közt vannak gazdasági, kereskedelmi, nyelvi és egyéb ellentétek és súrlódások az egyes népek között. De ezek mind csak külső, felszínen levő körülmények, nem igazi mély okai a világháborúnak. A magánélet perlekedéseinek és véres viszálykodásainak is vannak külső okai, minők az ellenszenv, nézeteltérés, örökség. De míg egyes felek ilyen, sőt nagyobb ellentéteket békésen tudnak kiegyenlíteni, ha pedig az nem sikerül, a törvényes bíróság elé viszik ügyüket, addig másoknál családi háborúság és szerencsétlenségek fejlődnek belőle. Amint a magánéletben sincs okvetlen szükség veszekedésre és emberölésre, úgy a népek életében támadó ellentéteknek sem kellene szükségszerűen háborúra vezetniök.

A háború igazi okait tehát mélyebben kell keresnünk, kedves Híveim. Az emberi szívnek romlottságában találjuk meg azokat, mint a szentírás is mondja: „a szívből erednek a gonosz gondolatok, lopások, gyilkosságok, házasságtörések.”¹

¹ Máté 15, 19.

„Honnan a háborúságok? Nemde bűnös hajlamaitokból.”¹ Amint Krisztus Urunk kálváriájának, úgy a világháború kínszenvedésének is irigység, féltékenység, *gőg*, pénzsomj és árulás volt az oka.

A tárgyilagos történelem majd annak idején felfedi a gyászos világháború összes okait. De egy történetírónak sem fog eszébe jutni, Istent felelősségre vonni e nagy szerencsétlenségért. Ellenkezőleg az isteni gondviselés vezetése, melyet a nagy elmék már most is tisztán láttak a világháború eddigi folyamán, a nagy színjáték lezajlása után az egész világ előtt nyilvánvalóvá lesz.

Tény azonban az, hogy a szenvedés, kivált ily példátlan nagy szenvedés, leg-erősebb próbája a hitnek. A kinek hite, kedves Híveim, a bajban meginog, annak nincs erős hite. Az ilyen, ha váltig is állítja, talán sohasem volt erős az igaz Istenben való hitben. Legfeljebb valami „faragott” önalkotta Istent imádott, valami érzelgős, gyöngé Istent, ki a bajban levők első segélykiáltására csodát köteles művelni, kit csakhamar letaszíthat trónjáról, mihelyt nem az ő kénye-kedve

¹ Jak. 4, 1.

szerint kormányozza a világot. Azért kedves Híveim, „csak az, ki mindvégig állhatatos marad – hitében – csak az. üdvözü!”¹ Más szavakkal csak az igazodik el az isteni gondviselésnek nehéz kérdésében, kinek hite világító fáklya, amely akkor is, amikor sötétség borul szenvedésektől zaklatott lelkére, irányítja, elúzi a kételyek árnyait s rendületlenül bízván Isten igazságosságában, így kiált föl a zsoltárossal: „Te benned bízom Uram, ne szégyenüljek meg mindörökké.”²

A béke vágya talán még sohasem szállotta meg annyira a népek lelkét, mint a hosszú világháború alatt. Ez megmutatta, hogy a nemzetek fokozódó-fegyverkezése, válságos esetekben nem rövidíti meg, mint remélték, a háborút, hanem a vérontást és pusztítást szinte pokoli mértékre emeli. Más alapokon kell tehát keresni a világbékére vezető utat.

A világbéke eszméje, épúgy mint a szabadság és társadalmi fejlődés eszméi, mind az evangéliumból erednek. Krisztus Urunkat már születése előtt századokkal „a béke fejedelmének”³ nevezik a

¹ Máté 10, 22.

² 30. Zsolt. 2.

³ Iz. 9, 6. Mich. 5, 6.

próféták, kinek idejében „a kardból ekevasat, a dárdából sarlót fognak kovácsolni.”¹ Az ő születésekor a Janus-templom kapuja Rómában zárva volt: béke uralkodott az egész földön. A születését hirdető angyalok is békét hirdettek a világnak: „béke a földön a jóakarátú embereknek.”² És mégis sokan, kik a világbéke kérdésével saját jószántukból, vagy talán hivatalból is foglalkoznak, Krisztus nélkül, az evangélium nélkül, az egyháznak, vagy az egyház fejének kirekesztésével akarják a világbéke nagy ügyét megoldani.

Ám a világbékének is, Kedves Híveim, épúgy mint a háborúnak, vannak gazdasági, társadalmi, katonai és egyéb vonatkozásai. De miként a háborúnak, úgy a békének gyökerei is az emberi szív mélyére nyúlnak s vallás-erkölcsi talajból táplálkoznak. Maradandó a béke csak úgy lehet, ha nem csak papíron íródik, hanem az emberek szívébe lesz vésve, mint szent Pál apostol oly szépen mondja: „nem téntával, hanem az Isten szellemével írva; nem kövön, hanem a

¹ Iz. 2, 4.

² Luk. 2. 14.

szív tábláján.”¹ Hisz megtörtént nem régen a jelen század elején, hogy az egyik nemzetközi békekonferencia után nyomban kitört a háború két nagyhatalom közt, melyeknek megbízottai a békegyűlésen barátságosan együtt tárgyaltak.

Krisztusnak és az egyháznak kirekesztésével a világ nem fog a hön óhajtott békéhez jutni. A mint Krisztus és a kereszténység; nélkül nincs igazi boldogság, úgy nem lehet nélkülük világbéke sem: a világ „nem adhatja meg a békét,”²

A mint a görög bölcslethez mélyebben gondolkodott, a római jognál nemesebben érzett és az ókori művészetnél is finomabban alakítja a lelkeket Krisztus, az igazság királya: úgy a világbéke apostolainál is mélyebbre lát és a szivekre erősebb vonzó erővel hat Krisztus., a „szegletkő,”³ akit az építők itt-ott ugyan elvetnek, de aki azért kipróbált és kímoldíthatlan alapja minden idők égető kérdéseinek, mert ő égmagasságnyra emelkedik minden emberi nagyság fölé⁴

¹ II. Kor. 3. 3.

² Ján. 14, 27.

³ Luk. 20, 17.

⁴ Iz. 2. 17.

és csak a törpelelkűek, az örökké kiskorúak nem képesek felismerni benne a történelem vezércsillagát, a „világ világoosságát.”¹

Az evangélium maga, Kedves Híveim, nem háborús szellemű. A legnagyobb birodalom, a világegyház megalapításához és terjesztéséhez az isteni Üdvözítő sehol sem rendel el fegyveres erőszakot, hanem csakis nemes szellemi fegyvereket. „Elmenvén tanítsátok az összes nemzeteket megkeresztelvén őket az Atyának; Fiúnak és Szentléleknek nevében!”² Még botot se vigyenek³ az evangélium hirdetői magukkal, csak prédikáljanak és vigasztaljanak, tanítsák hitre és hasznos munkára a népeket. Azért már a próféta is a „béke hírnökeinek”⁴ nevezi az evangélium hirdetőit. Ha az evangélium tanai mindenütt uralkodnának, az újkori államoknak sem kellene fegyverrel keresniök megerősödésüket és terjedésüket, hanem a népek vallásosságának, jólétének és műveltségének emelésével.

Krisztus is mondja ugyan, hogy ő

¹ Ján. 8, 12.

² Márk 16, 15.

³ Máté 10, 10.

⁴ Iz. 52, 7.

„kardot”¹ jött hozni a világra, vagyis harcot, de nemesebb, szellemi harcot, a bűn és a bűnös szenvedélyek elleni háborút, mi nem vezet vérontásra. Ő a vértanúk királya, a hősiesség eddig nem ismert, magasabb nemét plántálta a földre. A hősök legdicsőbb seregét, a keresztény martyrok hadmenetét vezeti ő. Ama hősoket, kik nem száguldtak el leölt ellenségeik koponyái felett, ellenkezőleg őket gázolta el az Isten elleni régi gyűlölet harci szekere; s mégis hősök ők, nagyobbak, mint Nagy Sándor vagy Napoleon, kik országokat döntöttek romba: mert legyőzték a világot és a Sátánt, s a mi legnehezebb – legyőzték önmagukat. Krisztus és az ő katonái nem tiportak mások vérében, ellenkezőleg saját vérével kívánt „megkereszteltetni”²; ő nem pusztított el vetéseket és falvakat, hanem mint a nemes „búzamag – önmaga – akart földbe kerülni,”³ hogy saját halála által „életet adjon” az új sarjnak, a kereszténységnek; nem óhajtott oly diadal-szekérre lépni, melyet elébe fogott ellen-

¹ Máté 10, 34.

² Luk. 12, 50.

³ Ján. 12, 24.

ségek húznak, hanem a keresztre kívánt „felmagasztaltatni”¹, s így „mindeneket magához vonzani.” Csakugyan azóta a kereszten, mint diadalszekéren járja be a világot és folyton hódít a nemesen érző lelkek között.

A világbéke alapjai tehát az evangélium tanaiban keresendők, s mennél jobban megértik a népek Krisztus evangéliumát, minél inkább alkalmazkodik ahhoz az államok élete is, annál biztosabban közeledünk majd az általános béke-mindenki által óhajtott eszményképéhez. Elég nagy a világ s még kétharmad része mindig a pogányság sötétségében és a halál árnyékában ül²: ha a művelt keresztény népek mind versengenének egymással a barbár népek megtérítésében és műveltté tételében, akadna minden műveit népnek elég dolga s nem kellene egyiknek a másik ellen agyarkodnia és féltékenykednie. Elég nagy a tenger, bőséges forgalmi teret nyújt a világ összes hajóinak a gazdasági és kereskedelmi üzletek lebonyolítására, nem kellene soha egyiknek a másikba ütköznie.

¹ Ján. 12. 32.

² Luk. 1, 79.

Sajnos, az evangélium szelleme nem minden népnél és vezetőiknél irányadó, miért is a világbéke olyannyira becses kincse folytonos veszélynek van kitéve. S az evangélium, mint az élet könyve, egy cseppet sem hagy minket az álhiedelemben, mintha a földön az örök béke országa, az emberiségnek lényeges megváltozása nélkül – megvalósítható volna. Krisztus Urunk az utolsó ítéletről szóló beszédében röviden vázolván a világtörténelem lefolyását, jelzi az elkövetkezendő „háborúkat és lázadásokat, melyekben nép-nép ellen, ország-ország ellen támad” s erről ugyanoly értelemben, mint a botrányokról, azt mondja: „ezeknek a vég előtt kell jönniök.”¹ S tudjuk, hogy ugyanaz a szent hit, mely a legáltalánosabb felebaráti szeretetet és a legmeszebb menő békeszeretetet hirdeti, kötelességünké teszi, hogy megtámadott tűzhelyeinket és oltárainkat hősiességgel védelmezzük. A keresztény vallás a békének, a szeretetnek, de nem egyúttal a gyávaságnak vallása. Az önfeláldozó hősiesség, az igazi hazaszeretet erényei, melyek már a természetes ész világát

¹ Luk. 21. 9.

követő nemesebb pogány népeknél is virultak, a keresztény vallásból még erősebb tápot nyertek. Hisz Krisztus Urunk tanítja, hogy az igazi szeretet „életét is kész odaadni barátaiért”,¹ a közügyért ő maga is elszánt léptekkel haladt a kálvária utjain, s önfeláldozó hősiességét még nem értő tanítványait alacsony „földies gondolkozásuk”² miatt megrotta.

A mennyire magasra kell tartanunk tehát a világbéke gondolatát, mint a keresztény népcsaládok által mindjobban megközelítendő eszményképet, annyira nem szabad megfélekednünk arról, hogy e világ „a rossznak jegyében áll”,³ miért is a hazaszeretet erényét is, mely az államok létfentartó eleme, ápolnunk kell, és keresztény szellemmel telíteni. Mert keresztény hit és az örökkévalóságba vetett remény nélkül a jogos önvédelmi harc is csak köznapi vérontáshoz hasonlítana, míg annak, ki hiszi, hogy Krisztus „elvette a halál fullánkját”, nemcsak szükséges rossz, hanem adott körülmé-

¹ Ján. 16, 13.

² Máté 17, 23.

³ 1. Ján. 5. 19.

nyék között szent kötelesség, hőskölte-
ménybe illő erény.

Amíg csak lesz hírmondója a lefolyt világháború borzalmainak, aligha lesz bármely európai nemzetnek kedve egyhamar felborítani a békét. De maradandó világbékére igazi biztosítékot csakis az evangélium szellemének, az igaz kereszténységnek a népek lelkében való meggyökeresedése nyújthat. Azért áldásos és állandó békeszerződésben Krisztus földi helytartójának, a „béke fejedelme” helyettesének kizárásával nem tudunk hinni. Főnséges látvány volt: mint áll rendületlenül a világháború tomboló viharai közepette Péter kősziklája, a római szent-szék, az egyedüli igazán semleges szellemi nagyhatalom, mely közvetíteni mert a hadakozó felek között, mely újra meg újra – igazi krisztusi szeretettel és türelemmel – kibékülésre szólította fel az egymást pusztító népeket. A véres világháború történetének aranylapja lesz a fejezet, mely dicsőségesen uralkodó Szentatyánk, XV. Benedek pápa tevékenységéről fogja megírni mindazt, amit a háború folyamán a béke egyengetésére, a nyomor enyhítésére, a foglyok és sebesültek

sorsának enyhítésére mondott, írt és tett. Az egész világ tekintete valláskülönbség nélkül Róma felé irányult e nehéz napokban; a Vatikán volt az egyedüli menetsvár a világ vihartól korbácsolt tengerén. Népek parlamentjeiben, hol azelőtt alig említették a pápa nevét, dicsőítő beszédeket mondtak róla, nagy világ-lapok, melyek azelőtt csak ellenszenvet tanúsítottak a pápaság intézménye iránt, most magasztalták, mint „az egyedüli népek és pártok felett álló nagyhatalmat, mely erkölcsi méltóságánál fogva a kellő pillanatban sikeresen közvetített a civódó nemzetek között; országok, melyek századok óta minden összeköttetést megszakítottak a római szentszékkal, a háború folyamán újra követséget állítottak a Vatikánál.

S bár XV. Benedek pápa augusztusi fenkölt békeszózatát csak az egyik fél fogadta „fiúi hódolattal,” mint apostoli királyunk válaszában mondja, mégis e békeszózat tanácsa: a kölcsönös meg-egyezésen alapuló béke lőn a mag, melyből a hön óhajtott békének egyik része virágzásnak indult. A római pápa tehát a világháború folyamán a béke leghiva-

több őrénék, szinte égi követének bizonyult; az ő tekintélye és közreműködése azért a jövőben is legfontosabb tényezője lesz a világbékének. A kik a római pápát ki akarják zárni a béke ügyének bármely szervéből, azok nem igazi barátai a világbékének.

Talán még soha sem volt annyi kereszthordozó és annyi fájdalmas anya Európában, mint jelenleg. Gyászos földrészünk a prófétával felkiálthat: „Nagy, mint a tenger az én szomorúságom, ki fog meggyógyítani engem?!”¹ Milliókra rúg az elesettek száma, milliókra a sebesült és rokkant hősöké; ugyanannyi az elárvult vagy szomorkodó család; mérhetetlen az anyagi kár és veszteség, szinte elviselhetetlen a drágaság. A háború első napjaiban emberektől szorongó templomaink közönsége is mintha meg-ritkult volna: „Sión utai gyászolnak, mert nincs, aki jöjjön a ünnepekre.”²

„Ki fog gyógyítani engem?!” Ki fogja megvigasztalni a sok csapás és veszteség sújtotta családot? Ki fogja meg- orvosolni a sok sebet és fájdalmat, mit

¹ Jer. sir. 2. 13.

² Jer. sir. 1. 4.

a háború ütött az emberek testén-lelkén? Az állam és a társadalom már a háború folyamán sokat tett a szerencsétlenség-által leginkább sújtott vidékek és családok felsegélyezésére; nagyszámú egyesületek alakultak, melyek a háború nyomán támadt bajokat külön-külön orvoslás alá vették.

Tudom, Kedves Híveim, hogy ti is kiveszitek részeteket a háború sebeinek gyógyításából. Kifogyhatatlanok vagytok a jócselekedetek gyakorlásában; nem szűkösködtek az adományokkal. Valahányszor, és hányszor történik ez most, kéreést intéznek hozzátok, szívesen, örömmel és bőségesen is adtok. Akárhány akadt köztetek, ki mint az evangéliumi szegény asszony, utolsó garasát is odaáldozta a háborús jótékonyság oltárára. Isten fizesse meg jóságtokat. Az árvák fölszántott könyei, a szegény özvegyek hálálkodó imái, Istennek bőséges malasztja kísérik nemes tetteiteket. A majdan visszatérő hőseink örömmel fogják látni, hogy velük éreztetek, velük szenvedtetek s kitartottatok és segítségökre voltatok a végleges győzelem kivívásában. E nemes emberbaráti tevékenységet a háború után még

fokozottabb mértékben kell folytatnunk. Nem szabad egyetlen egy esetben sem ismétlődnie a régi idők szomorú képének: hogy féllábú rokkant hősök az utcasarkon koldulnak kenyérért.

De mint minden bajra, Kedves Híveim, úgy leginkább a háború ütötte fájó és legfájóbb sebekre is csak a vallás nyújthat igazi gyógyírt. Csak Isten és az ő szent vallása változtathatja a szenvedés töviseit lelki örömök rózsáivá. A földi szenvedések rejtélyét, mellyel a legrégebb időktől kezdve napjainkig a legnagyobb elmék oly sokat foglalkoztak, csak Krisztus Urunk tudta megoldani. Amazok a művészeteket, vagy az öngyilkosságot ajánlották a szenvedőnek „orvosságul”; s még az ószövetségi szent könyvek is Jobbal együtt tanácstalanul állanak a kérdés előtt: miért és mi végett a sok szenvedés az ember életében? Krisztus Urunk nemcsak bevilágított, hanem le is szállott maga a földi szenvedések és a halál örvényeibe. Krisztus keresztje felfedi a szenvedések okát, mely nem más, mint a bűn, és a szenvedések célját, mely a vezeklés és javulás. Isten, a mi égi nevelőnk és orvosunk csakis ezért engedi

reánk a szenvedéseket; enélkül a háborút sem engedte volna meg.

Krisztus kínszenvedése óta a szenvedés a tanítvány megoldandó feladatai közé tartozik: mert „a tanítvány nem igényelhet jobb sorsot a mesternél”:¹ „aki utánam akar jönni, vegye fel keresztjét és kövessen engem”² Sőt az emberi szenvedést Krisztus keresztje, e „magasra emelt jel a nemzetek között”³ a megdiadulás fényében ragyogtatja; mert miként Krisztus a gyalázat fáját az üdv és győzelem jelévé avatta, úgy az emberi szenvedésből is üdv és végső győzelem, a világ feletti győzelem fakad. De ez ígéret csak az igaz keresztény érti meg, mert „a kereszt a kárhozandók előtt ostobaság – azoknak azonban, kik üdvözülnek, Isten ereje és bölcsesége!”⁴

Krisztus Urunk a szenvedő emberiség töviskoszorúval koronázott királya. Babékoszorúval már sok művészt és hőst koszorúztak meg; aranykorona is sok király és császár homlokát ékítette: töviskoszorú azonban csak egynek fejét koronázta,

¹ Máté 10, 24.

² Máté 16, 24.

³ Iz. 5. 26.

⁴ 1. Kor. 1. 18.

Jézus Krisztusnak, a „fájdalmak embe-
rének,”¹ a szenvedés királyának fejét. De
tövískoszorúzott feje vércseppjeinek rubin-
jaival meghatóbb és vonzóbb a föld min-
den szépségénél és meg is hódította a föld
legnemesebbjeinek szívét.

Bár lelkesítő költői és művészi voná-
sokban is gazdag a mi szent hitünk, gaz-
dagabb, mint a, világi költészet és művé-
szet, lényegileg mégis – mint magyar
neve „kereszténység” is mutatja – a
kereszt vallása,; főereje ugyanis abban
rejlik, hogy a megpróbáltatások súlya
alatt görnyedő emberi nemet felemeli és
vigasztalja s a keresztből fakadó erővel
képesé teszi minden szenvedés elviselé-
sére. A keresztény vallás kivált ily nagy
csapás alatt ós után, minő a világháború,
fejtheti ki bámulatosan isteni erejét.

A háború egyik nagy tanulsága –
mint XV. Benedek pápa is karácsonyi be-
szédében inti a világot – az Istenhez való
visszatérés legyen, mert „a jelenkor bor-
zalmai addig véget nem érnek, míg az
emberek vissza nem térnek Istenhez!”
Mi ugyan Istent-tisztelő, Krisztust-hívő
népek voltunk a háború előtt és alatt is.

¹ Iz. 53, 3.

Fejedelmeink Isten nevében küldték csatába seregeiket. Boldogult királyunk, I. Ferenc József Jézus szentséges Szívének és a Szeplőtelen Szűzanyának ajánlotta fel országait. Jelenleg uralkodó felséges királyunk is nem egyszer kijelentette, hogy nemcsak népeinek hősiességére és áldozatkészségére támaszkodik, hanem Isten hathatós segítségével is rendületlenül bízik. „Közelebb Istenhez!” legyen tehát a jelszavunk háborúban és a háború után. Nálunk eddig, hála Istennek, hiába próbálkoztak felforgató elemek a népnek Istentől és a keresztény hittől való eltántorítására; reméljük, hogy ez a jövőben sem fog nekik sikerülni. Akik a háború alatt és után Isten és a vallás ellen izgatnak, hasonlítanak a csatatér hyénáihoz, a halottrablókhoz: a háború által sebesült és agyon nyomorított emberiségtől el akarják venni még azt is, amiye maradt, a vallás vigaszát!

Amit pedig békeidőben is folyton hangoztatni kell, azt most, a mindent elnéptelenítő háború idején és utána fokozottabb nyomatékkal kell ismételnem, Kedves Híveim, hogy t. i. a tiszta erkölcs a népek éltető ereje, a fajtalanság pedig

a népek sírásója. Ez leginkább az a „bűn”, mely az írás szerint „nyomorulttá teszi a népeket”,¹ ez az a nemzetpusztító mételety, mely évenként több millió életet pusztíthat el, mint a legvérengzőbb háború. Ez a Teremtő féltett titkának, a házasság szent céljának kijátszása, melyet szent hitünk a lelkiismeret kérdésévé is tesz, melyről szigorú számadást fog követelni az Isten. Vigyázatok tehát, hogy ne tartozzatok azok közé, kik az írás szavai szerint „úgy házasodnak, hogy Istent szívükből kirekesztik.”²

Épúgy széltében hallatszik a panasz, hogy nálunk feltűnően nagy a gyermekhalandóság, részben az egészségtelen lakásviszonyok, részben a szülői gondatlanság miatt. Mély borzadállyal fordul el ma már mindenki negyedfélévi emberpusztítás után a háborútól, pedig ime a célszerűtlen és gondatlan gyermeknevelés talán nagyobb pusztítást visz véghez a nemzet reményében, mint akár a háború a felnőttekben. A szülő nemcsak a gyermek lelkéről felelős Isten előtt, ha gondatlan nevelés következtében elzüllik, ha-

¹ Példab. 14, 34.

² Tób. 6. 17.

nem testéről és egészségéről is, ha oktan és lelkiismeretlen elhanyagolás következtében korán elpusztul. Lelkiismeretes és okszerű gyermekneveléssel, Kedves Híveim, a háború leghalálosabb sebet is lehet orvosolni.

„Isten irgalmának köszönhetjük, hogy el nem pusztultunk!”¹ Sorsunk néhány-szor csakugyan hajszálon függött. Az egész világ ellenünk támadt. De mi Isten segítségével eddig helytállottunk. Szent István palástja eddigelé épen maradt, szent koronájának egy drágaköve se veszett el. S ha a nagy világégből épen kerül ki országunk, soha – míg élünk – eléggé meg nem hálálhatjuk. „Mi tehát kik élünk – áldjuk az Urat!”²

De kérjük is, hogy amennyiben tovább is kellene hordoznunk a háború keresztjét, járnunk a kálvária útján, legyen mivelünk és támogasson minket. Amint cirenei Simon segített az Úrnak vinni a kereszt fáját, úgy az ő kegyelme legyen segítségünkre háborús bajaink viselésében. Annakokáért mi is nézvéen a hit elkezdőjére és bevégzőjére, Jézusra, ki elszenvedte

¹ Jer. Sir. 3, 22.

² 113. Zsolt. 26.

a keresztet, megveté a gyalázatot és most az Isten székének jobbán ül.¹ Kövessük az ő példáját, hogy vele együtt megkoronáztassunk.

Örök dicsőség az Úr Jézusnak a halhatatlanság királyának, ki mondotta: „boldogok, akik meg nem botránkoznak bennem!”² Hiszünk benne! Hitünket meg nem rendítette a világháború fürgetege sem. Hisz ő nem jött a földi élet keresztjét eltüntetni, ellenkezőleg maga lépett elsőnek a kálvária keresztfájára, hogy onnan magához vonza az összes szenvedő igazak szívét. Engedelmesen akarjuk követni hívását: „Aki utánnam akar jönni, vegye fel keresztjét és kövessen engem.”³ Felvesszük és türelmesen tovább hordjuk a mi keresztünket, a háborús és háború utáni szenvedések nehéz keresztjét.

Hiszünk isteni Üdvözítőnkben, Jézus Krisztusban és hitünket ki nem téphetik a háború és háború utáni összes viszonytagságok. Hisz nem tanította sehol, hogy az Isten országa külső jólét és szerencsében, vagy fegyveres sikerben rejlik.

¹ Zsid. 12, 1-2.

² Máté 11, 6.

³ Máté 16. 24.

Ellenkezőleg azt tanította: „Az Isten országa bennetek van!”¹, az a lélekben épül fel és független az élet minden viszontagságától, még a, háborútól is. Abban áll, hogy önmagunkkal küzdve legyőzzük a bűnt és Isten győzelmét, Isten uralmát biztosítsuk szívünkben. Békében és háborúban az igazak e harcáról nem akarunk soha megfélemleni, hogy így megalapítsuk magunkban a menyek országát, mi egyedül képes igazán boldogságot, maradandó békét biztosítani nekünk.

Dicsőség és imádás az Úr Jézusnak, az élet és világharc nagy hadvezérének! Hiszünk benned s hitünket nem söpörte el a világháború vérzivatarára sem. Mert ő nem a földi élet rövid tartamára hirdette a menyországot, az örök békét, a teljes és zavartalan boldogságot, hanem a földi élet utánra, az ő örök országában a csillagok felett. Ott „letörli harcosai szeméről a könyvet,” sebeikről a vérfoltot; „ott nem lesz többé sirás és jajgatás, halál és elválás,”² ott nem lesz többé háború, hanem örök béke, öröm és boldogság!

¹ Luk. 17. 21.

² Titk. Jel., 7. 17.

Krisztus legyőzve a halált, mint a feltámadottak elsőszülötte már bevonult örök dicsősége országába és „helyet készít”¹ hű katonái számára, kik jó harcot harcoltak itt a földön s a zászlóhoz, melyre felesküdték, mindvégig hűek maradtak. Örök hűséget esküszünk tehát neked, óh Jézus, téged követünk, mert te „legyőzted a világot!”² Amen.

¹ Ján. 14, 2.

² Ján. 16, 38.